

BIDAR

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 15. marca 2005*

V zadevi C-209/03,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, naslovljen na Sodišče s sklepom High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Združeno kraljestvo) z dne 12. februarja 2003, ki je prispel na Sodišče 15. maja 2003, v postopku

The Queen, na predlog:

Danyja Bidarja,

proti

London Borough of Ealing,

Secretary of State for Education and Skills,

* Jezik postopka: angleščina.

SODIŠČE (veliki senat)

v sestavi V. Skouris, predsednik, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (poročevalec) in A. Borg Barthet, predsedniki senatov, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, sodnika, N. Colneric, sodnica, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka in U. Lohmus, sodniki,

generalni pravobranilec: L. A. Geelhoed,
sodni tajnik: H. von Holstein, namestnik sodnega tajnika,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 28. septembra 2004,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za D. Bidarja R. Scannell in M. Soorjoo, barristers, in J. Luqmani, solicitor,
- za vlado Združenega kraljestva R. Caudwell, zastopnica, skupaj z E. Sharpston, QC, in C. Lewis, barrister,
- za dansko vlado J. Molde, zastopnik,
- za nemško vlado C.-D. Quassowski in A. Tiemann, zastopnika,

- za francosko vlado G. de Bergues in C. Bergeot-Nunes, zastopnika,

- za nizozemsko vlado C. M. Wissels in H. G. Sevenster, zastopnici,

- za avstrijsko vlado E. Riedl, zastopnik,

- za finsko vlado T. Pynnä, zastopnica,

- za Komisijo Evropskih skupnosti N. Yerrell in M. Condou, zastopnici,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi
11. novembra 2004

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago prvega odstavka člena 12 ES in člena 18 ES.

- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med D. Bidarjem in London Borough of Ealing ter Secretary of State for Education and Skills (ministrstvo za izobraževanje in poklicno usposabljanje) v zvezi z zavrnitvijo njegove vloge za subvencionirano študentsko posojilo za kritje njegovih stroškov za vzdrževanje.

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

- 3 Prvi odstavek člena 12 ES določa:

„Kjer se uporablja ta pogodba in ne da bi to vplivalo na njene posebne določbe, je prepovedana vsakršna diskriminacija glede na državljanstvo.“

- 4 Člen 18(1) ES določa:

„Vsak državljan Unije ima pravico prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih s to pogodbo in ukrepi, ki so bili sprejeti za njeno uveljavitev.“

5 Člen 149 ES določa:

„1. Skupnost prispeva k razvoju kakovostnega izobraževanja s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami ter po potrebi s podpiranjem in dopolnjevanjem njihovih dejavnosti, pri čemer v celoti upošteva odgovornost držav članic za vsebino poučevanja in organizacijo izobraževalnih sistemov, pa tudi njihovo kulturno in jezikovno raznolikost.

2. Cilji dejavnosti Skupnosti so:

- razvijanje evropske razsežnosti v izobraževanju, zlasti s poučevanjem in razširjanjem jezikov držav članic;
- spodbujanje mobilnosti študentov in profesorjev, med drugim s spodbujanjem akademskega priznavanja diplom in študijskih obdobj;
- pospeševanje sodelovanja med izobraževalnimi zavodi;
- razvijanje izmenjave informacij in izkušenj glede vprašanj, ki so skupna izobraževalnim sistemom držav članic;
- spodbujanje razvoja izmenjave mladih ter izmenjave pedagoških in drugih strokovnih delavcev;

— spodbujanje razvoja izobraževanja na daljavo.

[...]

4. Da bi Svet prispeval k uresničevanju ciljev iz tega člena, sprejme:

— spodbujevalne ukrepe v skladu s postopkom iz člena 251 ES ter po posvetovanju z Ekonomsko-socialnim odborom in Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in drugih predpisov držav članic;

— priporočila, o katerih odloča s kvalificirano večino na predlog Komisije.“

- 6 V členu 1(1) Direktiva Sveta 90/364/EGS z dne 28. junija 1990 o pravici do prebivanja (UL L 180, str. 26) določa, da države članice priznajo pravico do prebivanja državljanom držav članic, ki te pravice ne uživajo po drugih določbah zakonodaje Skupnosti, in njihovim družinskim članom, pod pogojema, da imajo sami in njihovi družinski člani zdravstveno zavarovanje, ki pokriva vsa tveganja v državi članici gostiteljici, in da imajo zadostna sredstva, ki zagotavljajo, da med prebivanjem ne obremenjujejo sistema socialne pomoči te države.

- 7 V skladu s členom 3 te direktive pravica do prebivanja traja, dokler upravičenci izpolnjujejo pogoje, določene v njenem členu 1.
- 8 V skladu s sedmo uvodno izjavo Direktive Sveta 93/96/EGS z dne 29. oktobra 1993 o pravici do prebivanja za študente (UL L 317, str. 59):

„[...] ob sedanjem stanju prava Skupnosti, kot ga je vzpostavila sodna praksa Sodišča, pomoč, priznana študentom, ne spada v področje uporabe Pogodbe [EGS] v smislu člena 7 Pogodbe [postal člen 6 Pogodbe ES, ki je po spremembi postal člen 12 ES].“

- 9 Ta direktiva v členu 1 določa:

„Da se določi pogoje za lažje uresničevanje pravice do prebivanja in zato, da se zajamči dostop do poklicnega usposabljanja brez razlikovanja za državljana države članice, ki je bil sprejet na poklicno usposabljanje v drugi državi članici, države članice priznajo pravico do prebivanja vsakemu študentu, ki je državljan države članice in nima te pravice po drugih določbah prava Skupnosti, in za študentovega zakonca ter njune vzdrževane otroke, če študent s pomočjo izjave ali takih alternativnih sredstev, kot jih izbere in so najmanj enakovredna, zagotovi ustreznemu državnemu organu, da ima zadostna sredstva, da med prebivanjem ne bo obremenjeval sistema socialne pomoči države članice gostiteljice; pod pogojem, da je študent vpisan na priznanem izobraževalnem zavodu z glavnim namenom poklicnega izobraževanja in da je z zdravstvenim zavarovanjem zavarovan za vsa tveganja v državi članici.“

10 Člen 3 te direktive določa:

„Ta direktiva za študente, ki uživajo pravico do prebivanja, ne vzpostavlja nobene pravice do plačila vzdrževalnine s strani države članice gostiteljice.“

11 Direktivi 90/364 in 93/96 sta bili razveljavljeni, z učinkom od 30. aprila 2006 dalje, z Direktivo 2004/38/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic (UL L 229, str. 35), ki jo morajo v skladu s členom 40 države članice prenesti do 30. aprila 2006.

Nacionalna ureditev

12 V Angliji in Walesu se finančna pomoč, do katere so upravičeni študenti za kritje svojih stroškov za vzdrževanje, v skladu z Education (Student Support) Regulations 2001 [predpis iz leta 2001 o izobraževanju (finančna podpora študentom), v nadaljevanju: Student Support Regulations] dodeli predvsem v obliki posojila.

13 Študenti, upravičeni do posojila, v skladu s Student Support Regulations prejmejo 75 % njegove maksimalne vsote, preostalih 25 % se odobri glede na finančni položaj študenta in njegovih staršev ali partnerja. Za posojilo je zagotovljena obrestna mera, ki je vezana na stopnjo inflacije in je zato nižja od običajne obrestne mere za

poslovno posojilo. Študent povrne posojilo po zaključku svojega študija in pod pogojem, da prejema dohodek, ki presega 10.000 GBP. V takem primeru vsako leto plača znesek, ki je enak 9 % deležu njegovih dohodkov, ki presegajo 10.000 GBP, vse do povrnitve celotnega posojila.

- 14 V skladu s členom 4 Student Support Regulations lahko oseba pridobi študentsko posojilo za določene programe, če njen položaj ustreza enemu od položajev, ki so navedeni v Prilogi 1 (Schedule 1) Student Support Regulations.
- 15 V skladu s členom 1 te priloge oseba lahko pridobi študentsko posojilo, če je nastanjena v Združenem kraljestvu v smislu Immigration Act 1971 (zakon iz leta 1971 o priseljevanju) in če izpolnjuje pogoje stalnega prebivališča iz odstavka 8 iste priloge, in sicer:
- a) da ima na prvi dan prvega akademskega leta programa običajno stalno prebivališče v Angliji ali Walesu;
 - b) da je imela v obdobju treh let pred tem dnevom običajno stalno prebivališče v Združenem kraljestvu ali na Otokih in
 - c) da v nobenem trenutku tega obdobja treh let ni imela stalnega prebivališča v Združenem kraljestvu ali na Otokih izključno ali pretežno zaradi rednega izobraževanja.

- 16 V zvezi z delavci migranti in člani njihove družine, ki so zajeti v Uredbi Sveta (EGS) št. 1612/68 z dne 15. oktobra 1968 o prostem gibanju delavcev v Skupnosti (UL L 257, str. 2), v odstavkih od 4 do 6 Priloge 1 Student Support Regulations ni zahtevano, da morajo biti nastanjeni v Združenem kraljestvu, in za upravičenje do študentskega posojila določajo iste pogoje stalnega prebivališča, ob upoštevanju, da izpolnjujejo zahtevo običajnega stalnega prebivališča iz člena 8(b) navedene priloge od trenutka, ko stalno prebivajo v Evropskem gospodarskem prostoru.
- 17 V skladu z Immigration Act 1971 je oseba nastanjena v Združenem kraljestvu, če ima tu običajno stalno prebivališče, ne da bi zanjo veljale kakršne koli omejitve glede obdobja, v katerem lahko prebiva na ozemlju.
- 18 Vendar iz spisa izhaja, da državljan druge države članice v skladu z britansko zakonodajo kot študent ne more pridobiti statusa osebe, ki je nastanjena v Združenem kraljestvu.
- 19 V zvezi s stroški šolnine Student Support Regulations za finančno podporo določajo enake pogoje za državljane Združenega kraljestva in za državljane drugih držav članic.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 20 Avgusta 1998 je D. Bidar, francoski državljan, vstopil na ozemlje Združenega kraljestva v spremstvu svoje matere, ki se je tu morala zdraviti. Nesporno je, da je

tožeča stranka v Združenem kraljestvu stanovala pri svoji stari materi, na njene stroške, in da je obiskovala in nato končala srednješolsko izobraževanje, ne da bi kadar koli zaprosila za socialno pomoč.

- 21 Septembra 2001 je D. Bidar začel študij ekonomije na University College London.
- 22 Medtem ko je D. Bidar prejel pomoč iz naslova stroškov šolnine, je bila njegova vloga za finančno pomoč, namenjeno kritju stroškov za vzdrževanje, v obliki študentskega posojila, zavrnjena zato, ker ni bil nastanjen v Združenem kraljestvu.
- 23 V tožbi zoper to odločbo o zavrnitvi tožeča stranka v postopku v glavni stvari zatrjuje, da s tem, ko za dodelitev študentskega posojila državljanu države članice določajo pogoj, da je ta državljan nastanjen v Združenem kraljestvu, Student Support Regulations uvajajo diskriminacijo, ki je prepovedana na podlagi člena 12 ES. Podredno navaja, da čeprav bi bilo sprejeto, da dodelitev štipendije ne spada na področje uporabe Pogodbe, to ne velja za vlogo za pomoč v obliki subvencioniranega posojila.
- 24 Nasprotno Secretary of State for Education and Skills, organ, odgovoren za sprejetje Student Support Regulations, navaja, da dodelitev pomoči za stroške za vzdrževanje, bodisi v obliki štipendije bodisi v obliki posojila, ne spada na področje uporabe člena 12 ES, kot naj bi Sodišče presodilo v sodbah z dne 21. junija 1988 v zadevi Lair (39/86, Recueil, str. 3161) in v zadevi Brown (197/86, Recueil, str. 3205). Četudi bi taka pomoč spadala na področje uporabe Pogodbe, naj bi pogoji dodelitve te pomoči zagotavljali neposredno povezavo med upravičencem do pomoči in državo, ki jo financira.

- 25 Predložitveno sodišče opozarja, da so študentska posojila strošek za državo zaradi znižane obrestne mere in morebitnih težav pri povračilu, pri čemer Secretary of State for Education and Skills ta strošek ocenjuje na znesek v višini 50 % zneska posojil. Povprečno posojilo, ki je bilo študentu dodeljeno za akademsko leto 2000/2001, naj bi znašalo 3155 GBP. Če bi 41.713 državljanov Evropske unije, ki so v tem letu študirali v Angliji ali Walesu, ne da bi tu bili nastanjeni, prejelo študentska posojila, bi strošek za državo verjetno znašal 66 milijonov GBP.
- 26 Po mnenju predložitvenega sodišča za tožečo stranko v postopku v glavni stvari ne veljajo določbe Uredbe št. 1612/86 in ta ne more uveljavljati nobene pravice do študentskega posojila na podlagi Direktive 93/96.
- 27 V teh okoliščinah je High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:
- „1. Ali gledena sodbi Sodišča Evropskih Skupnosti z dne 21. junija 1998 v [zgoraj navedeni] zadevi Lair in [zgoraj navedeni] zadevi Brown, razvoj prava Evropske unije, vključno s sprejetjem člena 18 ES, in razvoj pristojnosti Evropske unije na področju izobraževanja, pomoč za stroške za vzdrževanje študentov, ki obiskujejo univerzitetni program, ki je odobrena v obliki a) subvencioniranega posojila ali b) štipendije, še naprej ostaja zunaj področja uporabe Pogodbe ES glede člena 12 ES in prepovedi diskriminacije glede na državljanstvo?
 2. Če se na kateri koli del prvega vprašanja odgovori negativno in če pomoč za stroške za vzdrževanje študentov v obliki štipendije ali posojil odslej spada na

področje uporabe člena 12 ES, katera merila mora uporabiti nacionalno sodišče pri ugotavljanju, ali pogoji za dodelitev take pomoči temeljijo na objektivno upravičenih ugotovitvah, ki niso odvisna od državljanstva?

3. Če se na kateri koli del prvega vprašanja odgovori negativno, ali se je mogoče sklicevati na člen 12 ES, ko se uveljavlja pravica do pomoči za stroške za vzdrževanje od nekega dneva, ki je predhoden datumu sodbe Sodišča v tem primeru in, [če ne], ali je treba narediti izjemo za tiste, ki so sprožili sodni postopek pred tem datumom?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

- 28 S prvim vprašanjem predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je v sedanjem stanju prava Skupnosti pomoč študentom visokošolskega študija, ki je namenjena kritju njihovih stroškov za vzdrževanje in je podeljena v obliki subvencioniranega posojila ali štipendije, zunaj področja uporabe Pogodbe ES, zlasti prvega odstavka člena 12 ES.
- 29 Iz predložitvenega sklepa izhaja, da za tožečo stranko v postopku v glavni stvari ne velja Uredba št. 1612/68.

- 30 V tem kontekstu želi predložitveno sodišče izvedeti, ali pomoči študentom za kritje njihovih stroškov za vzdrževanje spadajo na področje uporabe Pogodbe v smislu prvega odstavka člena 12 ES, po katerem je na tem področju in brez poseganja v njene posebne določbe prepovedana vsakršna diskriminacija glede na državljanstvo.
- 31 Za presojo področja uporabe Pogodbe v smislu člena 12 ES je treba ta člen brati v povezavi z določbami Pogodbe v zvezi z državljanstvom Unije. Status državljana Unije je namreč zasnovan kot temeljni status državljanov držav članic, ki tistim izmed njih, ki se znajdejo v enakem položaju, omogoča, da so deležni enakega pravnega obravnavanja, ne glede na njihovo državljanstvo in ne da bi to vplivalo na izjeme, ki so s tem v zvezi izrecno določene (sodbi z dne 20. septembra 2001 v zadevi Grzelczyk, C-184/99, Recueil, str. I-6193, točki 30 in 31, in z dne 2. oktobra 2003 v zadevi Garcia Avello, C-148/02, Recueil, str. I-11613, točki 22 in 23).
- 32 V skladu z ustaljeno sodno prakso se sme državljan Unije, ki zakonito stalno prebiva na ozemlju države članice gostiteljice, sklicevati na člen 12 ES v vseh situacijah, ki spadajo na področje uporabe *ratione materiae* prava Skupnosti (sodbi z dne 12. maja 1998 v zadevi Martínez Sala, C-85/96, Recueil, str. I-2691, točka 63, in zgoraj navedena sodba Grzelczyk, točka 32).
- 33 Med te situacije spadajo zlasti tiste, ki zadevajo uresničevanje temeljnih svoboščin, ki jih zagotavlja Pogodba, in tiste, ki zadevajo uresničevanje pravice prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, določene v členu 18 ES (glej sodbo z dne 24. novembra 1998 v zadevi Bickel in Franz, C-274/96, Recueil, str. I-7637, točki 15 in 16, in zgoraj navedeni sodbi Grzelczyk, točka 33, in Garcia Avello, točka 24).

- 34 Poleg tega nič v besedilu Pogodbe ne dopušča ugotovitve, da študenti, ki so državljani Unije, takrat ko se zaradi študija preselijo v drugo državo članico, izgubijo pravice, ki jih Pogodba podeljuje državljanom Unije (zgoraj navedena sodba Grzelczyk, točka 35).
- 35 Kot izhaja iz sodbe z dne 11. julija 2002 v zadevi D’Hoop (C-224/98, Recueil, str. I-6191, točke od 29 do 34), državljani države članice, ki gre v drugo državo članico, kjer nadaljuje srednješolsko izobraževanje, uresničuje pravico prostega gibanja, ki jo zagotavlja člen 18 ES.
- 36 Poleg tega je treba navesti, da državljani države članice, ki – tako kot tožeča stranka v postopku v glavni stvari – prebiva v drugi državi članici, kjer nadaljuje in konča srednješolsko izobraževanje, ne da mu bilo oporekano, da nima zadostnih sredstev ali zdravstvenega zavarovanja, uživa pravico do prebivanja na podlagi člena 18 ES in Direktive 90/364.
- 37 V zvezi s pravicami do socialne pomoči je Sodišče v sodbi z dne 7. septembra 2004 v zadevi Trojani (C-456/02, ZOdl., str. I-7573, točka 43) presodilo, da se državljani Unije, ki ni gospodarsko dejaven, lahko sklicuje na prvi odstavek člena 12 ES, kadar je določeno obdobje zakonito prebival v državi članici gostiteljici ali če ima dovoljenje za prebivanje.
- 38 Res je, da je Sodišče v zgoraj navedenih sodbah Lair in Brown (posamezno, točki 15 in 18) presodilo, da „ob sedanjem stanju razvoja prava Skupnosti pomoč, priznana študentom za vzdrževanje ali za izobraževanje, načeloma ne spada na področje uporabe Pogodbe EGS v smislu njenega člena 7 [postal člen 6 Pogodbe ES, ki je po spremembi postal člen 12 ES]“. V teh sodbah je Sodišče presodilo, da je bila taka

pomoč po eni strani predmet izobraževalne politike, ki kot taka ni bila vključena v pristojnost institucij Skupnosti, in po drugi strani predmet socialne politike, ki je sodila v okvir pristojnosti držav članic, če ni bila predmet posebnih določb Pogodbe EGS.

- 39 Vendar je po razglasitvi zgoraj navedenih sodb Lair in Brown Pogodba o Evropski Uniji državljanstvo Unije vpeljala v Pogodbo ES in v tretjem delu slednje, v naslovu VIII (postal naslov XI) dodala poglavje 3, ki je namenjeno predvsem izobraževanju in poklicnemu usposabljanju (zgoraj navedena sodba Grzelczyk, točka 35).
- 40 Člen 149(1) ES Skupnosti tako dodeljuje nalogo, da prispeva k razvoju kakovostnega izobraževanja s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami ter po potrebi s podpiranjem in dopolnjevanjem njihovih dejavnosti, pri čemer v celoti upošteva odgovornost teh držav za vsebino poučevanja in organizacijo izobraževalnih sistemov, pa tudi njihovi kulturno in jezikovno raznolikost.
- 41 Svet lahko na podlagi odstavkov 2 in 4 istega člena sprejme spodbujevalne ukrepe, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in drugih predpisov držav članic, in priporočila, katerih namen je zlasti spodbujanje mobilnosti študentov in profesorjev (glej zgoraj navedeno sodbo D’Hoop, točka 32).
- 42 Ob upoštevanju teh elementov, ki so se pojavili po razglasitvi zgoraj navedenih sodb Lair in Brown, je treba ugotoviti, da položaj državljana Unije, ki zakonito prebiva v drugi državi članici, spada na področje uporabe Pogodbe ES v smislu prvega odstavka člena 12 ES v zvezi s pridobitvijo pomoči, dodeljene študentom bodisi v obliki subvencioniranega posojila bodisi štipendije in namenjene kritju njegovih stroškov za vzdrževanje.

- 43 Ta razvoj prava Skupnosti potrjuje člen 24 Direktive 2004/38, ki v prvem odstavku določa, da bi morali vsi državljani Unije, ki na podlagi te direktive prebivajo na ozemlju druge države članice, uživati enako obravnavanje „v okviru Pogodbe“. Ker je zakonodajalec Skupnosti v pododstavku 2 tega člena podrobneje opredelil vsebino odstavka 1 s tem, da je določil, da sme država članica glede drugih oseb razen delavcev, samozaposlenih oseb, oseb, ki ohranijo tak status in članov njihovih družin, omejiti dodelitev pomoči za vzdrževanje, ki obsega študentske pomoči ali študentska posojila, študentom, ki niso pridobili pravice do stalnega prebivanja, je presodil, da dodelitev take pomoči spada na področje, ki v skladu z navedenim odstavkom 1 odslej sodi v okvir Pogodbe.
- 44 Izvajanje vlad, ki so predložile stališča, in Komisije v zvezi z omejitvami in pogoji iz člena 18 ES te razlage ni ovrгло. Te vlade in Komisija poudarjajo, da čeprav status državljan Unije dopušča državljanom držav članic, da se pri uresničevanju pravice prostega gibanja in prebivanja na ozemlju teh držav sklicujejo na prvi odstavek člena 12 ES, njihov položaj vstopa v okvir uporabe Pogodbe v smislu člena 12 ES v skladu s členom 18(1) ES zgolj ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih s Pogodbo, in ukrepov, ki so sprejeti za njeno uporabo, zlasti tistih iz Direktive 93/96. Ker člen 3 le-te izključuje pravico do plačila vzdrževalnine za študente, ki uživajo pravico do prebivanja, naj bi slednje ostajale zunaj okvira uporabe Pogodbe.
- 45 S tem v zvezi je treba ugotoviti, da študenti, ki gredo v drugo državo članico, da bi tam začeli ali nadaljevali visokošolski študij, in ki v ta namen na podlagi Direktive 93/96 uživajo pravico do prebivanja, vsekakor po tej direktivi ne morejo upravičiti pravice do plačila pomoči za njihovo vzdrževanje.

- 46 Vendar člen 3 Direktive 93/96 ne ovira državljana države članice, ki na podlagi člena 18 ES in Direktive 90/364 zakonito prebiva na ozemlju druge države članice, kjer namerava začeti ali nadaljevati visokošolski študij, da med tem prebivanjem uveljavlja temeljno načelo enakega obravnavanja iz prvega odstavka člena 12 ES.
- 47 V kontekstu, kot je ta v sporu v glavni stvari, v katerem pravica do prebivanja prosilca pomoči ni sporna, je neprimerna trditev nekaterih vlad, ki so predložile stališča, v skladu s katero pravo Skupnosti dopušča, da država članica ugotovi, da državljan druge države članice, ki je zaprosil za socialno pomoč, ne izpolnjuje več pogojev za svojo pravico do prebivanja, in če je to potrebno ter ob upoštevanju omejitev prava Skupnosti sprejme ukrep za odstranitev tega državljana (glej zgoraj navedeni sodbi Grzelczyk, točka 42, in Trojani, točka 45).
- 48 Glede na vse navedene ugotovitve je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da pomoč, ki je bodisi v obliki subvencioniranih posojil bodisi v obliki štipendij priznana študentom, ki zakonito prebivajo v državi članici gostiteljici, in je namenjena kritju njihovih stroškov za vzdrževanje, spada na področje uporabe Pogodbe z namenom prepovedi diskriminacije iz prvega odstavka člena 12 ES.

Drugo vprašanje

- 49 S svojim drugim vprašanjem želi predložitveno sodišče poznati merila, ki jih mora uporabiti nacionalno sodišče pri ugotavljanju, ali se pogoji dodelitve pomoči za kritje stroškov za vzdrževanje študentov opirajo na objektivne ugotovitve, ki niso odvisne od državljanstva.

- 50 V ta namen je predhodno treba preučiti, ali ureditev, ki je sporna v postopku v glavni stvari, na podlagi državljanstva razlikuje med študenti, ki zaprošajo za tako pomoč.
- 51 V zvezi s tem je treba poudariti, da načelo enakega obravnavanja ne prepoveduje le očitne diskriminacije na podlagi državljanstva, ampak tudi vse prikrite oblike diskriminacije, ki z uporabo drugih razlikovalnih meril dejansko privedejo do enakega izida (glej zlasti sodbe z dne 12. februarja 1974 v zadevi Sotgiu, 152/73, Recueil, str. 153, točka 11; z dne 27. novembra 1997 v zadevi Meints, C-57/96, Recueil, str. I-6689, točka 44, in z dne 26. junija 2001 v zadevi Komisija proti Italiji, C-212/99, Recueil, str. I-4923, točka 24).
- 52 V zvezi z osebami, ki jih Uredba št. 1612/98 ne zajema, člen 1 Priloge 1 Student Support Regulations za dodelitev pomoči študentom, namenjene kritju njihovih stroškov za vzdrževanje, zahteva, da je zadevna oseba nastanjena v Združenem kraljestvu v smislu nacionalnega prava in da izpolnjuje določene pogoje glede stalnega prebivališča, in sicer, da je imela na prvi dan prvega akademskega leta stalno prebivališče v Angliji ali Walesu in da je imela tri leta pred tem dnevom stalno prebivališče v Združenem kraljestvu ali na Otokih.
- 53 Take zahteve lahko predvsem oškodujejo državljane drugih držav članic. Dejansko lahko nacionalni državljani lažje izpolnijo tako pogoj, ki od prosilca te pomoči zahteva, da je nastanjen v Združenem kraljestvu, kot tudi pogoj, ki mu nalaga, da je imel pred študijem stalno prebivališče na britanskem ozemlju.
- 54 Tako različno obravnavanje je lahko upravičljivo le, če temelji na objektivnih ugotovitvah, ki niso odvisne od državljanstva zadevnih oseb in so sorazmerne glede na legitimni cilj, ki ga zasleduje nacionalno pravo (glej zgoraj navedene sodbe Bickel in Franz, točka 27; D'Hoop, točka 36, in Garcia Avello, točka 31).

- 55 Po mnenju vlade Združenega kraljestva je legitimno, da država članica zagotovi, da je ali bo prispevek, ki ga starši ali študenti izplačajo v obliki davkov, zadosten, da se upraviči dodelitev subvencioniranih posojil. Ravno tako naj bi bilo upravičeno zahtevati obstoj dejanske povezave med študentom, ki zaproša za pomoč za kritje svojih stroškov za vzdrževanje, in trgom delovne sile v državi članici gostiteljici.
- 56 S tem v zvezi je treba navesti, da čeprav morajo države članice v organizaciji in uporabi svojega sistema socialne pomoči izkazati določeno stopnjo finančne solidarnosti z državljani drugih držav članic (glej sodbo Grzelczyk, točka 44), je dovoljeno, da vsaka država članica zagotovi, da dodelitev pomoči za kritje stroškov za vzdrževanje študentov, ki prihajajo iz drugih držav članic, ne postane pretirana obremenitev, ki bi lahko vplivala na celotno raven pomoči, ki jih ta država članica lahko dodeli.
- 57 V primeru pomoči za kritje stroškov študentov za vzdrževanje je tako upravičeno, da država članica tako pomoč dodeli le tistim študentom, ki so izkazali določeno stopnjo vključitve v družbo te države.
- 58 V tem kontekstu država članica kljub temu od zadevnih študentov ne more zahtevati, naj vzpostavijo povezavo z njenim trgom delovne sile. Ker znanje, ki ga študent pridobi v okviru svojega visokošolskega študija, študenta načeloma ne veže na posamezni geografski trg delovne sile, položaj študenta, ki zaproša za pomoč za kritje svojih stroškov za vzdrževanje, ni primerljiv s položajem prosilca za nadomestilo za primer brezposelnosti, ki se dodeli mladim iskalcem prve zaposlitve, ali za nadomestilo za iskanje zaposlitve (v zvezi s tem glej zgoraj navedeno sodbo D’Hoop, točka 38, in sodbo z dne 23. marca 2004 v zadevi Collins, C-138/02, Recueil, str. I-2703, točka 67).
- 59 Nasprotno pa se lahko šteje, da je določena stopnja vključitve dokazana z ugotovitvijo, da je zadevni študent v določenem obdobju prebival v državi članici gostiteljici.

- 60 V zvezi z nacionalno ureditvijo, kot so Student Support Regulations, je treba ugotoviti, da jamstvo zadostne vključitve v družbo države članice gostiteljice izhaja iz pogojev, ki predpisujejo predhodno stalno prebivališče na ozemlju te države članice, v tem primeru tri leta prebivanja, ki jih zahtevajo britanska pravila, ki so sporna v postopku v glavni stvari.
- 61 Dodatni pogoj, da imajo študenti pravico do pomoči za kritje svojih stroškov za vzdrževanje le, če so tudi nastanjeni v državi članici gostiteljici, bi nedvomno lahko, tako kot tisti iz prejšnje točke, ki zahteva triletno stalno prebivanje, ustrezal legitimnemu cilju zagotavljanja, da prosilec pomoči dokaže določeno stopnjo vključitve v družbo te države. Vendar je nesporno, da ureditev, ki je sporna v postopku v glavni stvari, izključuje vsakršno možnost, da bi državljan druge države članice kot študent pridobil status nastanjene osebe. Ta ureditev torej takemu državljanu, ne glede na stopnjo njegove dejanske vključitve v družbo države članice gostiteljice, onemogoča, da bi izpolnil navedeni pogoj in, posledično, da bi pridobil pravico do pomoči za kritje njegovih stroškov za vzdrževanje. Za tako obravnavanje pa ni mogoče šteti, da ga upravičuje legitimen cilj, ki ga je skušala zagotoviti ta ureditev.
- 62 Tako obravnavanje namreč študentu, državljanu države članice, ki zakonito prebiva in je opravil znaten del svojega srednješolskega izobraževanja v državi članici gostiteljici in ki je posledično vzpostavil dejansko povezavo z družbo te države, preprečuje, da bi lahko nadaljeval svoj študij pod enakimi pogoji kot študent, ki je državljan te države in se znajde v enakem položaju.
- 63 Iz teh razlogov je na drugo vprašanje treba odgovoriti, da je prvi odstavek člena 12 ES treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalni ureditvi, ki pravico do pomoči za kritje njihovih stroškov za vzdrževanje podeljuje le študentom, ki so nastanjeni v državi članici gostiteljici, pri čemer izključuje, da bi državljan druge države članice kot študent pridobil status nastanjene osebe, četudi ta državljan zakonito prebiva in je opravil znaten del svojega srednješolskega izobraževanja v državi članici gostiteljici ter je posledično vzpostavil dejansko povezavo z družbo te države.

Tretje vprašanje

- 64 S tretjim vprašanjem predložitveno sodišče sprašuje Sodišče, ali je treba, v primeru, da bi razsodilo, da pomoč za kritje stroškov za vzdrževanje študentov sodi na področje uporabe Pogodbe v smislu prvega odstavka člena 12 ES, časovno omejiti učinke te sodbe.
- 65 Vlada Združenega kraljestva ter nemška in avstrijska vlada predlagajo Sodišču, naj, v tem istem primeru, časovno omeji učinke svoje sodbe, razen v delu, ki se nanaša na sodne postopke, sprožene pred razglasitvijo te sodbe. V utemeljitev svojega predloga poudarjajo zlasti finančne posledice, ki jih navaja predložitveno sodišče.
- 66 Treba je opozoriti, da se razlaga, ki jo Sodišče poda o določi prava Skupnosti, omejuje na razjasnitev in določitev njenega pomena in dometa, kot bi jo bilo treba razumeti in uporabljati od začetka njene uveljavitve. Iz tega izhaja, da sodnik lahko in mora tako razlagano določbo uporabiti celo za pravna razmerja, ki so nastala in so bila vzpostavljena pred sodbo, sprejeto o predlogu za razlago, če so sicer izpolnjeni pogoji, ki pred pristojnimi sodišči dopuščajo spor o uporabi navedene določbe (glej sodbi z dne 27. marca 1980 v zadevi *Denkavit italiana*, 61/79, Recueil, str. 1205, točka 16, in z dne 2. februarja 1988 v zadevi *Blaizot*, 24/86, Recueil, str. 379, točka 27).
- 67 Sodišče sme le izjemoma z uporabo splošnega načela pravne varnosti, ki je bistven del pravnega reda Skupnosti, omejiti možnost vseh zainteresiranih, da bi se sklicevali na določbo, ki jo je samo razložilo, z namenom izpodbijanja pravnih razmerij, ki so nastala v dobri veri (glej zgoraj navedeno sodbo *Blaizot*, točka 28, ter sodbi z dne 16. julija 1992 v zadevi *Legros in drugi*, C-163/90, Recueil, str. I-4625, točka 30, in z dne 4. maja 1999 v zadevi *Sürül*, C-262/96, Recueil, str. I-2685, točka 108).

- 68 Poleg tega iz ustaljene sodne prakse izhaja, da finančne posledice, ki bi v državi članici lahko nastale zaradi izdane sodbe v zadevi predhodnega odločanja, same po sebi ne opravičujejo časovne omejitve učinkov te sodbe (glej zlasti zgoraj navedeno sodbo Grzelczyk, točka 52).
- 69 Sodišče se je namreč k tej rešitvi zateklo le v točno določenih okoliščinah, ko je na eni strani obstajalo tveganje hudih gospodarskih posledic zlasti zaradi velikega števila pravnih razmerij, vzpostavljenih v dobri veri na podlagi ureditve, za katero se je štelo, da je veljavno začela veljati, in ko se je na drugi strani zdelo, da so bili posamezniki in nacionalni organi vodeni k ravnanju, ki zaradi objektivne in pomembne negotovosti glede dometa določb Skupnosti ni bilo v skladu s Skupnostno ureditvijo, in h kateri so morebiti prispevala tudi ravnanja drugih držav članic ali Komisije (glej sodbo Grzelczyk, točka 53).
- 70 V tem primeru zadošča ugotovitev, da podatki, ki so jih posredovale vlada Združenega kraljestva ter nemška in avstrijska vlada, ne morejo podpreti njihove trditve, da bi ta sodba v primeru, če njeni učinki ne bi bili časovno omejeni, lahko povzročila pomembne finančne posledice za države članice. Številčni podatki, na katere se sklicujejo te vlade, se namreč nanašajo tudi na primere, ki niso podobni temu, ki je predmet spora v glavni stvari.
- 71 Zato je na tretje vprašanje treba odgovoriti, da učinkov te sodbe ni treba časovno omejiti.

Stroški

72 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

- 1. Pomoč, ki je bodisi v obliki subvencioniranih posojil bodisi štipendij priznana študentom, ki zakonito prebivajo v državi članici gostiteljici, in je namenjena kritju njihovih stroškov za vzdrževanje, spada na področje uporabe Pogodbe z namenom prepovedi diskriminacije iz prvega odstavka člena 12 ES.**
- 2. Prvi odstavek člena 12 ES je treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalni ureditvi, ki pravico do pomoči za kritje njihovih stroškov za vzdrževanje podeljuje le študentom, ki so nastanjeni v državi članici gostiteljici, pri čemer izključuje, da bi državljan druge države članice kot študent pridobil status nastanjene osebe, četudi ta državljan zakonito prebiva in je opravil znaten del svojega srednješolskega izobraževanja v državi članici gostiteljici ter je posledično vzpostavil dejansko povezavo z družbo te države.**
- 3. Učinkov te sodbe ni treba časovno omejiti.**

Podpisi